

YALIN ATEŞ VE KURU KUPA ÇEKMEYE DÂİR DİĞER MEVZÛLAR-2

BRUCE BENTLEY

‘ Çıplak Ateş ve Ona Dair Mevzular ’ adlı makalemizin birinci bölümünde; kadim Yunan ve Romalıların kupa çekme işlemi esnasında kupanın içinde kısmi basınç oluşturabilmek için bir alevi kupanın içine hangi yollarla dahil ettiklerini araştırmıştık. Makalenin ikinci bölümünde ise, hikayemizi M.S 8. yüzyıldan başlayarak erken Orta Çağ Dönemi ve oradan da günümüze kadar olan dönemi anlatarak sürdüreceğiz. Bu tartışma, kupa çekmenin Batı geleneğinde gerek profesyonel, gerekse halk tipi uygulama örneklerini kapsayacaktır.

Yunanlılar, MÖ 5. yüzyılın son yarısına kadar dayanan bir geçmişte, ateşi kupa çekmenin bir unsuru olarak kullanıyorlardı. Hipokrat, Aristo, Eflatun, Hero ve Strato’nun da dahil olduğu klasik dönem aydınlarına göre, ateşin özel olarak tasarlanmış kübik şekilli bir kupa içinde kontrol altına alınarak orada kısmî ¹ basınç oluşturma özelliğinin keşfedilmesi, fizikî, felsefî ve

tıbbî açıdan çok büyük bir başarı idi. Bu; çok büyük bir ilgi uyandırmakla kalmayıp, aynı zamanda hastalıkların tedavisinde de o kadar başarılı sonuçlar elde edilmesini sağladı ki, tıpkı günümüzde stetoskopun doktorların simgesi olması gibi, kupa çekme araçları da o dönem hekimlerinin amblemi haline geldiler. Alev metodu, Yunanlılardan günümüze kadar çok yaygın olarak kullanılmaktadır ve tüm dünyada sayısız profesyonel hekim ile alaylı kupa çekicilerin büyük önem verdiği bir uygulamadır.²

Kupa Çekme İşleminin Nasıl Yapılacağına Dair Yazılı Metinler

Eski tıbbî el yazması eserlerde herhangi bir tedavinin işlem basamaklarına dair tanımlara çok nadir olarak rastlanmaktadır. Özellikle Orta Çağ söz konusu olduğunda bu durum kupa çekme işlemi için de geçerlidir. Bunun muhtemel sebeplerinden ilki, bir kupanın vücuda kapatılmasındaki temel işlemlerin zor ya da karmaşık olmamasıdır. İkincisi, buna dair resimlerin de ispatladığı üzere, kupa çekmenin toplumun tüm kesimlerindeki farklı özelliklerde (mektepli, alaylı, halk tipi vb) kişiler tarafından uygulanmış olması ve böylece ona dâir bilginin toplumda yaygın bir bilgi hâline gelmesi ve bu yüzden de onu yazılı metinlerle kayıt altına almanın gereksiz görülmüş olmasıdır. Üçüncüsü ise, birinci ve ikinci sebeplerin karışımı diyebileceğimiz, uzak geçmişe ait yazılı tıbbî literatürün çok az bir kısmının günümüze ulaşmış olduğuna dâir acı gerçektir. Bu literatür içinde kupa çekmeye ve onun nasıl uygulandığına dair neler yazılmış olabileceğini kim bilebilir ? Günümüze ulaşmayan eserler bağlamında, Klasik dünyanın İskenderiye'deki en büyük kütüphanesinin yok olmasının bir eserin ebediyen kaybolmasına sebep olabilecek bir dizi felaketlerden en önemlisi olduğuna değinmek yeterli olacaktır.

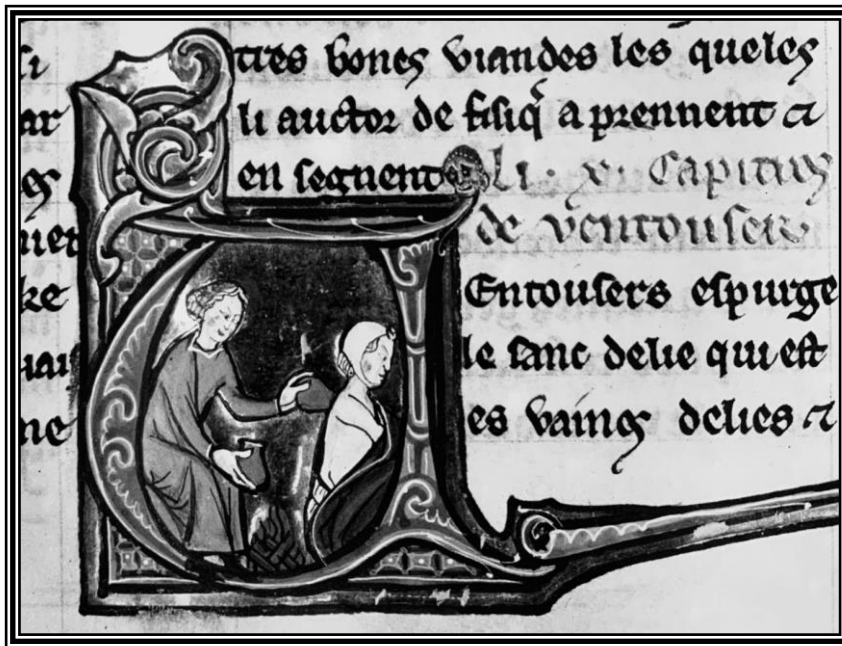
Mesela, bu kayıp eserlerden biri olan ve büyük hekim Hipokrat'ın ya bizzat kendisi ya da öğrencileri tarafından kaleme alınmış olan ' Uygulama Üzerine ' adlı eserde neler yazılmış olabileceğini hayal edelim. Böyle bir kitabın var olduğunu, İskenderiye Kütüphanesi'nin raflarında yer aldığını ; bu kitapta kupa çekmenin yaygın ve saygın bir tedavi yöntemi olduğunun belirtildiğini ve İskenderiye zamanlarında *Hipokrat Külliyyatı* adı ile bir araya getirilen ve günümüze kadar ulaşmış olan 60 ciltlik eserin bir çok yerinde bu esere değinildiğini biliyoruz.

Kitaptan öğrenme ve formel öğretimin aksine, kupa çekmeye dâir bilgi ve beceriler; antropologların ' sözlü iletişim ' adını verdikleri ve kuşaktan kuşağa aktarılacak edinilen bilgi ve becerilerdir. Bu kuşaktan kuşağa aktarım, kupa çekmeye dâir detayların şifahî olarak anlatılmasını ve âilenin genç üyeleriyle yüz yüze iletişimi içermektedir. Bu sürecin zamanlamasına ve içeriğine âile büyükleri karar verirdi ki, bu da onlara, kendileri de

aynısını yapan ataları tarafından öğretilmişti ve âdeta gizli bir sözleşmeyle onların da genç nesillere öğretmelerini istedikleri bir şeydi. Onları büyük oranda kayıt altına alınmamış bir tarihten fakat ilginçtir ki, kupa çekmenin şöhreti ve faydasının câzibesi, onun kendisine normal günlük hayatı betimleyen resimlerde yer bulmasına yol açmıştır. Bu da hayıflandığımız kayıt altına alınmamış olma durumunu telâfi eden bir olgudur.

GÖRSEL ESERLER

M.S 8. yüzyıldan itibaren 1880'lere kadar olan dönemde, resimler ve çizimlerden oluşan görsel eserler, kupa çekme işlemi için gerekli olan alevin kaynağı ve bu alevin kupa içine nasıl dahil edildiğine dair bilgileri keşfetmemizi sağlayan en iyi araçlardır. Yazılı belgelerin az olmasının aksine, tuval üzerindeki görsel tanıklığın çok olması memnuniyet vericidir. Bu görsel eserler, makalenin birinci bölümünde dile getirdiğimiz savımızı - bir mum ya da gaz lambasından gelen alevin Yunan ve Roma dönemlerindeki kupa çekme işleminde önemli bir rolü olduğu - destekler mahiyettedir. Tarihçiler arasında, eski insanların kendilerinden önceki dönemlere âit teknolojileri iyi ve doğru şekilde kullandıkları ve bunları daha sonraki yüzyıllarda önceki benzerlerini baz alarak geliştirdiklerine dair bir konsensüs vardır. Bu bağlamda, Orta çağ gibi yeniliklerin pek görülmediği bir dönemde, temel uygulama becerileri ve teknolojilerinin kullanımında kadim Yunan ve Roma dehasının kesinlikle göz ardı edilmemiş olacağını söyleyebiliriz.

Resim 1: Bir ateşin yanında gerçekleştirilen kupa çekme işleminin betimlendiği 1287 tarihli bir Fransız resmi. Hasta ile kupa çeken kişinin arasında yerde bulunan ve yanmakta olan oduna dikkat ediniz. Bu resim, el yazması bir kitapta, Fransızca'da kupa çekme anlamına

gelen 'ventouse' kelimesini anlatan bir metnin yanında yer almaktadır. Latince 'vent' kökü, rüzgar anlamındaki *ventus* kelimesinden gelmektedir.

Geleneksel uygulamada kupa çekme işlemi, rüzgarın ve diğer hava koşullarının insan sağlığına olan olumsuz etkilerinin vücuttan çıkarılması için öncelikli olarak kullanılan bir metottu. İngilizce’de ‘vent’ fiili, vücutta bir yerde birikmiş şeylerin ya da duyguların salıverilmesi anlamına geldiği gibi, bir giriş ya da çıkış noktası sayesinde havanın içeriden dışarıya / dışarıdan içeriye hareket etmesini sağlamak anlamına da gelmektedir.

Resim 2 : 14. yüzyılın ilk dönemine ait bu resimli el yazması eserde, bir kadının elindeki iki kupayı sırayla bir adamın sırtına – muhtemelen bir çibani çıkarmak için- kapattığı çok canlı bir şekilde anlatılmaktadır. Kapatılmış kupayı tutma pozisyonuna bakınca, kadının onu kaldırıp, aynı yere çok seri bir şekilde ikinci bir kupayı kapatmak üzere olduğunu anlıyoruz. Bir kupanın kapatılıp, çekilip, sonra çok seri bir şekilde ardışık olarak tekrar kapatılmasından oluşan bu ‘ münâvebeli metod’ a, Çin uygulamalarında ‘ flash kupa çekme’ adı verilir. Ve Yunan halk kupa çekme geleneğinde bu yöntem, ciğerlerde sıkışmış balgamı çıkarmak ve hava koşullarıyla oluşan patojenleri, özellikle de soğukluğu (kreo) yok etmek için tüm sırt bölgesine uygulanır.

İlk iki görselde (**Resim 1 ve Resim 2**) yakınlarda yanan bir ateşin hâricinde bir alev kaynağının (lamba ya da mum) bulunmaması alışılmadık

bir durumdur. Resimlerin birinde ya da her ikisinde de ateşin alegorik ve sembolik olarak mı kullanıldığını yoksa resimlerde görülen kupaların büyüklüğü göz önüne alındığında, kupa çekme işlemini gerçekleştirmek için öyle büyük bir ateşe mi ihtiyaç duyulduğunu tam olarak bilmek imkansızdır. Fakat muhtemelen bir dal parçası ya da benzer yanıcı bir cisim bu ateşle tutuşturulmuş ve sonra da kupanın içine dâhil edilmiştir. Hangi

durum söz konusu olursa olsun; resimlerde görülen kupaların ebatları, o kupaların içinde kupa çekme işlemini gerçekleştirmek için gerekli olan basıncı oluşturmaya yetecek kadar büyük bir ateşin yakın bir yerde mevcut olduğunun kanıtıdır. Burada ateşin büyüklüğüne vurgu yapmamızın sebebi, ister resimdeki kupaların isterse başka kupaların sadece ağız kısımlarının ısıtılmasıyla oluşacak olan ısının, kupanın içindeki havayı değiştirerek orada kısmî basınç oluşturmaya yetmeyeceğidir. Gerçek bir alev, kısa süreliğine kupanın içine mutlaka alınmalıdır. Ayrıca uygulama esnasında aşırı ısıdan kaçınılmalı, hele hele kupanın 360 ' lik yuvarlak ağız kısmına alev direkt olarak değdirilmemelidir. Eğer böyle yapılırsa kupanın ağız kısmı aşırı derecede ısınarak hastanın teninin yanmasına sebep olacaktır ki, bu durum, hangi dönemde olursa olsun hiçbir hastanın yaşamak istemeyeceği bir durumdur. Bir sonraki bölümde, görsel sanat eserlerini inceleyerek, buralarda alevin kupa içine hangi yollarla alınmış olduğuna ışık tutacağız.

Kilden yapılmış iki adet lamba Resim 3 ve Resim 4 'te gösterilmektedir.

Resim 3: Bu koyu kahverengi lambanın ortasındaki 'disk 'adı verilen çukur bölümde 3 tane çapraz çizgi ve lambanın içine yağ konulmasını sağlayan 2 delik bulunmaktadır. Orta Avrupa'nın Balkanlar bölgesinden geldiği ve Doğu Roma / Bizans'tan ilham alınarak yapıldığı düşünülmektedir. Kendisiyle 1998 yılında görüştüğüm Sofya Arkeoloji Müzesi küratörü, lambada görülen 3 çapraz çizginin Hristiyanlıkta bir anlamı olduğunu ve Kutsal Ruh'un ' yolu aydınlatıldığını' sembolize ettiğini söylemişti. Lambanın orijinalinin

M S 6.-7. yüzyıllarda yapıldığını da belirtmişti. Resimde görülen lamba ise, müzeye yakın bir dükkandan satın aldığım replika.

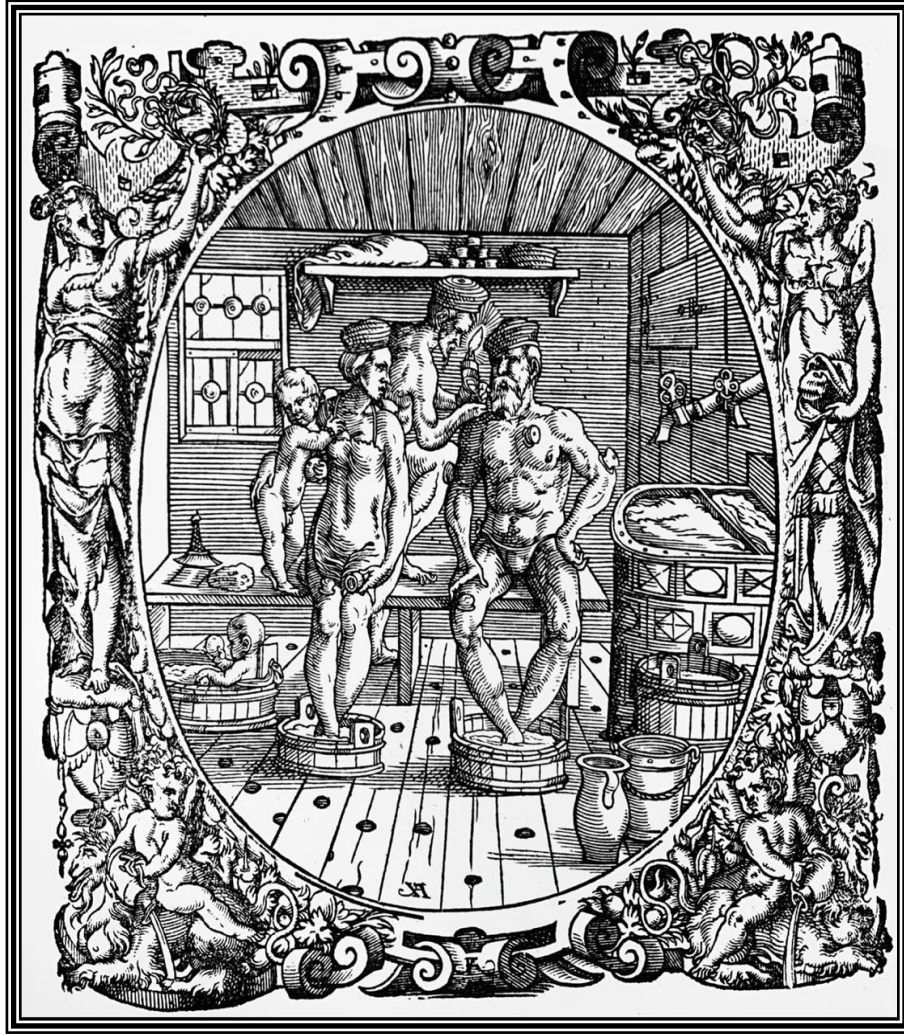

Resim 4 : Burada görülen, uzun, açık burunlu gaz lambası ise, İspanya ve Portekiz'in Mağrip (İslam) Dönemi'nde kullanılan tipik bir gaz lambası. Ben bu replikayı 2011'de Portekiz'den getirmiştım. Güney Portekiz'de bulunan pek çok orijinal lambanın geçmişi, 11. yüzyıla dayanmaktadır.

Resim 5 ve Resim 6 'da kullanılan kupaların, Resim 1 ve Resim 2'de kullanılanlara oranla çok daha küçük ve gerçek ölçüye daha yakın bir ebatta olduklarını görmekteyiz. Benzer şekilde, bu resimlerdeki ateşin de daha gerçek boyutta olduğunu ve gerekli olan emme gücünü oluşturmaya yetecek büyüklükte olduğunu belirtmekte fayda var. Burada makalenin birinci bölümünde (sayfa 11-12) Yunan stili lamba ve fitil ile yapmış olduğum deneyi hatırlayalım. Orada, fitilin yanacak kadar kalın olması ve böylelikle kupa çekme işleminin gerçekleşmesini sağlayacak büyüklükte bir alev oluşturmaya gerektiğini belirtmiştik. Resim 5 ve Resim 6' da kullanılan alevin bu iş için yeterli büyüklükte olduğu görülmektedir.

Resim 5: Bir şamdana oturtulmuş mumun aleviyle kupa çeken bir hekim

Resim 6: (Muhtemelen) Paracelsus'un bir lamba kullanarak büyük bir dikkatle kupa çektiği anın detayı. (Tahminen 1565 yılı) Paracelsus, teşhiste gözlemin önemini vurgulamıştır ve toksikolojinin öncüsü olarak nitelendirilmektedir.

Bu ahşap baskı gravürde, banyo ya da saunada ev ortamı rahatlığında olan bir aile resmedilmiştir. Resimde dikkat çeken özelliklerden biri ,arka duvardaki rafta dizili olan kupalardır. Diğer önemli bir husus ise, her iki yetişkinin de ayaklarını sıcak su dolu bir kaba daldırılmış olmalarıdır. Ben bu uygulamayı Yunanistan ve Bulgaristan'da da gözlemlemiştim. Ayakları sıcak suda tutmak, vücudu ısıtır,derinin gözeneklerini açarak hafif bir terleme oluşmasını sağlar,ki bu terleme, kupaların toksinler dahil diğer zararlı maddelerin vücuttan daha etkin bir şekilde çekip çıkarmalarını sağlar.

Alman Rönesansı (16. yüzyıl)

Resim 7 : Orta çağ'da ' Der Baden' ya da ' kaplıcalara' gitmek Orta Avrupa'lıların sevdikleri bir boş zaman aktivitesiydi. 17. yüzyıla âit bu gravür, bir hamamda müşteriye kupa çekmekte olan bir görevliyi göstermektedir. Resmin alt kısmında görülen ve kaligrafik bir stilde yazılmış Eski Almanca metni tercüme eden meslektaşım Eva Marie Sanloudi : ' Bu kafiyeli şiiri çevirmek zor ama elimden geleni yapmaya çalıştım' diyerek bize şu çeviriyi sundu :

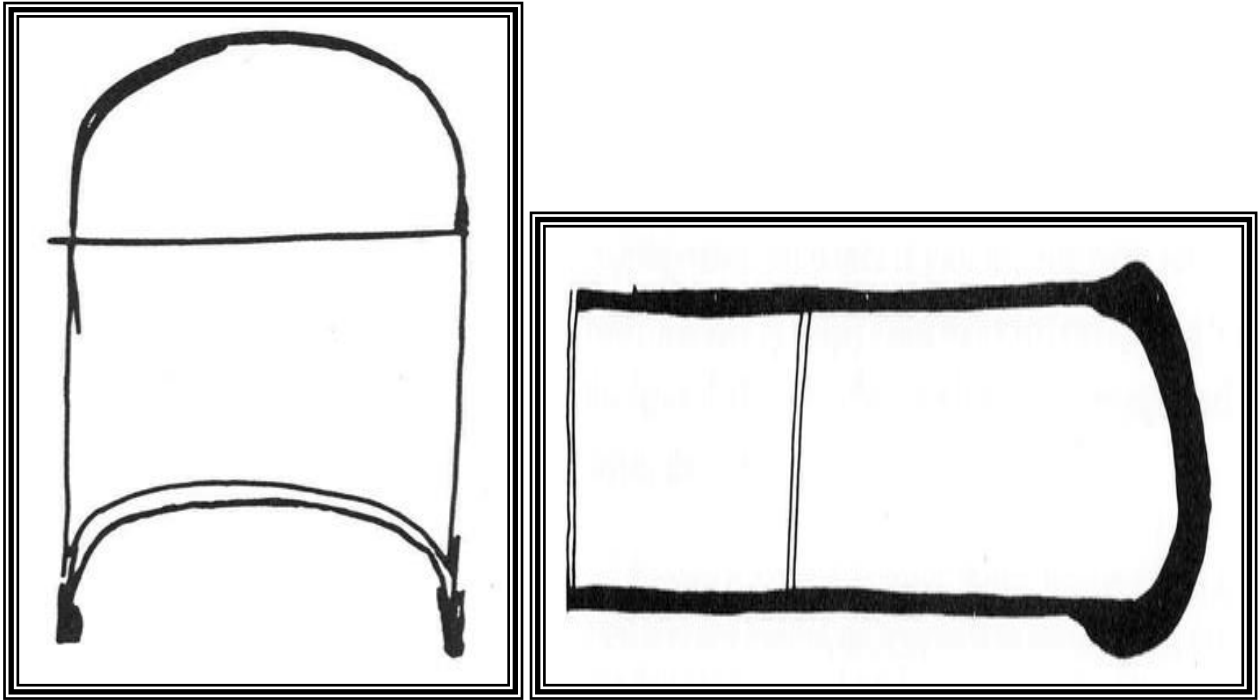
'Bu dünya ne için var ?
İnsanı terleten sıcak bir hamam için var.
O hamam ki, samimi dindarı tüketir ve korkutur
Fakat aynı zamanda rahatlatır da.
Tanrı'nın lütuflarına zarar da vermez
Ve böylece kaygılı zihinlere ferahlık getirir.'

Ortaçağ Fitilleri ve Mumları

Yaratılış, Cennet, Habil ve Kabil adlı eserinde ateşin nasıl çekici bir güce sahip olduğunu tanımlayan Milan'ın Katolik piskoposu St. Ambrose (M:S 335- 397) 'a değinerek işe başlayalım. Kendisinden 600 yıl önce Eflatun ve Aristo da aynı şeyi söyledikleri için onun bu tanımı aslında yeni bir şey değildir. Klasik Yunan tıbbında, *kreos* yani ' soğukluk', tüm ölümcül hastalıkların en kötüsü olarak kabul edilirdi ve özel olarak tasarlanmış şekli ile kupa ve onun iç kısmını ısıtan alevin gücü birleştiğinde, vücuttan bu soğukluğu çıkarıp atmanın en etkili araçlarını oluşturdular. St. Ambrose'un iddiasının bizi ilgilendiren en önemli yönü ise ; onun ateşin bu ' çekici gücü 'nün kullanılan kupalar vasıtasıyla artırılabilceğini söylemiş olmasıdır. St Ambrose yaptığı ' mum deneyi'nde , hekimlerin küçük bir mum yakıp bunu ağzı dar, tepesi yuvarlak ve içi çukur bir vazanın içine koyduklarında, vazo içinde oluşan bu ısınnın oradaki tüm nemi nasıl kendine çektiği sorusunu açıklamıştır .³ Fakat buna yaptığı yorumda Grant, (1981 : 308), St Ambrose'un vazo derken kupayı kastediyor olabileceğini düşünmekle beraber, yine de tam ikna olmayarak ' mumun bu araçların içine konulduğunu söylemek onu imkansız kılıyor ' diyerek karşı bir görüş belirtmektedir. Benim görüşüme göre ise , burada tanımlanan süreç – belirteceğim sebeplerden dolayı- kupa çekme araçlarının gücünü göstermekten başka bir şey yapmamaktadır. İlk olarak, Romalı bir hekim, bir kupa ve ateş ile kupa çekmekten başka hangi uygulamayı gerçekleştiriyor olabilir ? İkinci olarak, kupanın içinde olduğu belirtilen nemin tanımı, bildiğimiz buharın tanımı ile örtüşmektedir ki, bu da kupanın içinde küçük damlacıklar halinde konsantre olmuştur. Bu damlacıklar, vücuttaki nemin emilmesi ve sonrasında kupanın içinde birikmesi suretiyle oluşur. Üçüncü olarak, ' küçük bir mumun vazanın (ya da vazo benzeri bir araç) içine sokulması 'nın bir kupanın hastanın tenine sıkı bir şekilde kapatılması metodu olamayacağına dair şüpheyi ortadan kaldırmak için, St Ambrose'un Albacasis diyerek görüşlerine yer verdiği Abu El Kasım El Zahravi El Ensari'yi referans alalım. M.S 936- 1013 yılları arasında yaşamış olan ve günümüz İspanya'sının Kordoba şehrinde doğan Albacasis, bir çocukları için Orta Çağın en önemli cerrahıydı. **Cerrahlık ve Aletler Üzerine** adlı eserinde (Spink ve Lewis 1973: 670) , bir kupanın ' ateş ' kullanılarak hastaya nasıl kapatılacağını tarif etmektedir : ' Çok sıkı bir şekilde bükülmüş pamuklu bir fitil ya da balmumundan yapılmış küçük bir mum yakılır, sonra bu ateş kaynağı, kupanın ortasına yatay olarak konulmuş bir çubuğun ortasına yerleştirilerek kupanın alt tarafına doğru itilir ve bu sayede hastanın tenini yakmaz. '

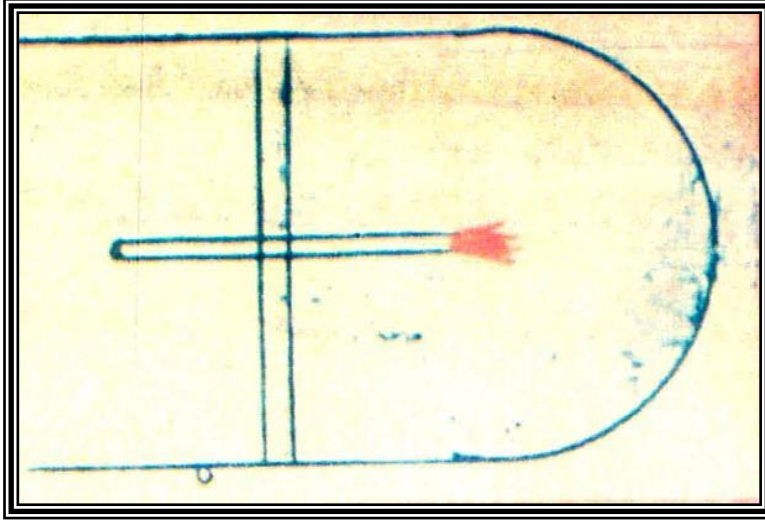
Albacasis açıklamalarını şu şekilde sürdürür : ‘ Daha sonra kupa, yukarıda belirtilen boşluğun üzerine parmak kapatılarak hastaya uygulanır – orijinal metinde bir üst paragrafta kupanın alt tarafına doğru yatay olarak

yerleştirilen çubuğun bir ucunun kupanın bir yan duvarına değerken diğer ucu ile kupanın diğer duvarı arasında bir iğnenin sığacağı kadar bir boşluk bulunması gerektiği belirtilmiştir-. İşlemin gerçekleşmesi için gereken süre boyunca orada tutulduktan sonra parmak çekilir, buhar boşluktan geçerek kupayı doldurur ve kupa derhal gevşer. Eğer gerekli görülürse fitil tekrar yakılır ve işlem yinelenir ‘.

Resim 8 : Albacasis’in tıbbî el yazması eserinde yer alan ve bir kupanın enlemesine kesitini gösteren iki çizim. Çizimlerde mumun kupanın içine alınmasını ve dolayısıyla kupa çekme işleminin oluşmasını sağlayan ve yatay pozisyonda kupanın içine yerleştirilen çubuk gösterilmektedir.

1998 yılında İstanbul, Türkiye’de kupa çekmeye dair yaptığım bir araştırma sırasında, ünlü Türk hekimi Şerafettin Sabuncuoğlu’nu (1385- 1468) tanımama vesile olan tıp doktoru Doç.Dr. Murat Çekin ile tanışmıştım. Aşağıda görülen resim, Şerafettin Sabuncuoğlu’nun 15. yüzyılda yazdığı **Cerrahiyet-ül Haniyye** adlı tıp kitabından alınmıştır. Aşağıdaki resim, kupanın içine yatay olarak yerleştirilen çubuğun ve kupa çekme işlemi için gerekli olan alevin yerini daha net bir şekilde göstermektedir. (Uzel, 1992: 164)

Resim 9 : Albacasis'in ' *Cerrahi ve Aletler* ' adlı eserindeki, fitilin ya da mumun sıkıca yerleştirilmesi için konulan çubuğun da resmedildiği, bir kupanın iç kesitini gösteren çizimin (8. Resme bakınız), Türk hekim Şerafeddin Sabuncuoğlu'nu (1385-1468) etkilediği burada açıkça görülmektedir.

Resim 10 : Minyatür sanatıyla oluşturulan bu çizimin mantığı – Doç Dr. Murat Çekin'in tanımlamasıyla – ' işlemin gerçek boyutlarıyla nasıl yapıldığını göstermekten ziyade onun nasıl yapıldığını sembolik olarak göstermektir. Minyatürde çizilmiş olan kupanın transparan olması, Resim 9 da gördüğümüz ve Albacasis 'in çizmiş olduğu düzeneğin – bükülmüş fitilin kupanın içine yatay olarak yerleştirilmiş bir çubuğa sıkıca bağlanması – burada da uygulanmış olduğunu görmemizi sağlamaktadır.

Resim 11: (Yukarıda sağda) 1998 yılında İstanbul'da yaptığımız uzun görüşmede, Doç Dr. Murat Çekin, 15. yüzyılda yaşamış olan ünlü Osmanlı

hekimî Şerafeddin Sabuncuoğlu'nun (1385- 1468) *Cerrahiyet-ül Haniyye* adlı eserinde yer alan bu resme ait metni bana tercüme etme nezaketini göstermişti . Buna göre Şerafeddin Sabuncuoğlu şöyle demektedir : ‘ Karnın göbek bölgesine kupa çekme işlemi uygula. Böylelikle eğer karında yel varsa bertaraf edilmiş olur. Eğer (hastada) böbrek taşı varsa, böbreklerin üzerine kupa çekme işlemi uygula ki taşlar düşsün. Eğer hem karında hem dalakta yel varsa, aynı şeyi yap. Bu konuda endişeye kapılma, Allah'ın izniyle şifa gelecektir. Bu, ateş ile kupa çekmenin yöntemidir. Eğer kupadaki emme gücünün daha yüksek olmasını istiyorsan, işlem öncesi kupanı suya daldır. Su, ılık ve temiz olmalıdır.’

St Ambrose'un ve dolayısıyla Şerafeddin Sabuncuoğlu'nun tasarımını destekleyen daha modern bir tasarım önerisine İskoçyalı genç ve acar bir tıp öğrencisi olan Thomas Warden'ın İngiliz tıp dergisi *The Lancet*'e (Wakely, 1858: 664) gönderdiği bir bildiride rastlamaktayız. Daha güvenli ve daha etkili olduğuna inandığı kendi yönteminden övgüyle bahsetmesinden önce, Thomas Warden, üniversitedeki bir ders esnasında bir öğrencinin kupa çekme işlemini iyi yapamamasından dolayı hastanın teninde oluşan yanıkları anlatmakla başlar bildirisine. Bir ispirto ocağının yanına dizdiği kupaları tahammül edilemez bir dereceye kadar ısıtmakla yetinmeyen bu öğrencinin, defalarca denemesine rağmen onları hastanın tenine düzgün bir şekilde de kapatamadığı için hastada istenmeyen durumlar meydana geldiğini anlattıktan sonra sözlerine şöyle devam eder :

‘ Delikli bir cam kupanın içine, bir ucu kapalı , pirinçten yapılmış küçük bir tüp yerleştirilmesini öneriyorum. Bu, cam kupayı hava geçirmez hale getirecektir. Bu tüp, içine küçük bir fitil yerleştirilmesi için kullanılacaktır. Tüpün içine yerleştirilen fitilin üzerine birkaç damla alkol dökülür, kibrit çakılır ve kupa kullanıma hazır hâle gelir. Bu metotla cam kupa, denediğim diğer metotlardan çok daha etkili bir şekilde emme (vakum) sağlamaktadır. Fitil ne kadar büyük olursa, emiş gücü de o kadar büyük olacaktır. Alkolün yanma süresi, kupayı yerleştirmek için tam doğru pozisyonu seçmemizi, onu yavaşça ve temkinli bir şekilde istenilen bölgeye kapatmamızı sağlar. Cam kupa, hastanın tenine değer değmez ateş söndürülür ve kupa sıkı bir şekilde kapanır. Bu tarif ettiğim düzeneği yaptırıp ve çok iyi sonuç aldım.’

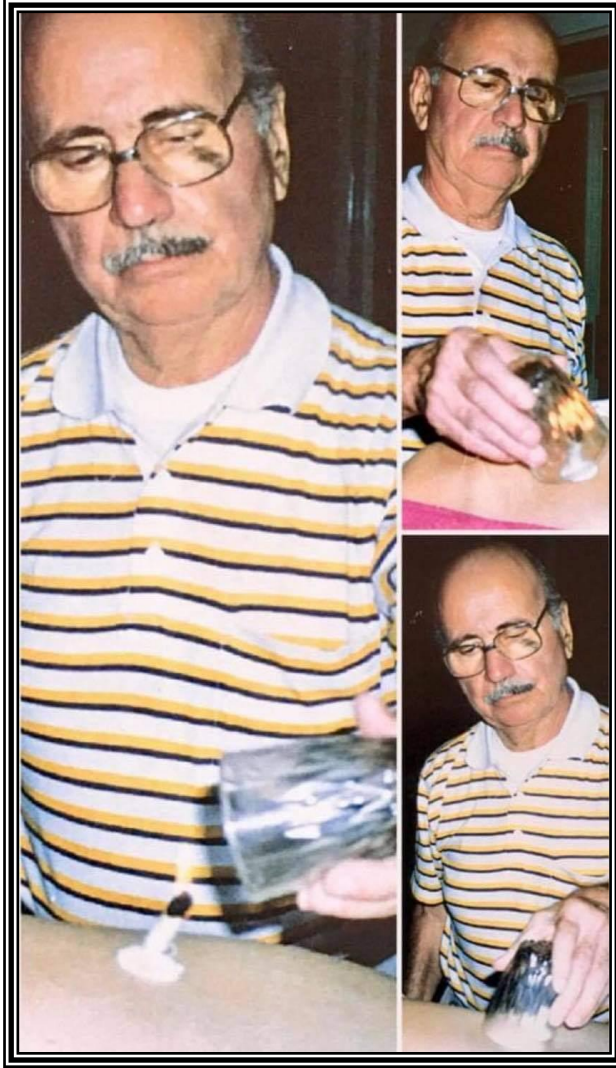
Resim 12 : 2018 yılında Fransa'nın Saint Quentin kentinde, öğrencilerimden bir tanesi bana, görünüşüne baktığımızda muhtemelen 20. yüzyılın başlarında yapılmış olduğunu söyleyebileceğimiz şık bir cam kupa hediye etmişti. Bu kupaya dâir ilginç olan şey, içinde takılıp çıkarılabilen metal bir bilezik olmasıydı. Bu bilezik, ardışık resimlerde de görebileceğiniz gibi, önceden alkolle ıslatılmış bir kumaş parçasının ya da pamuğun tutulup alınmasını ve tutuşturulmak üzere kupaya yerleştirilmesini sağlamak maksadıyla bükülüp açılabilen bir özelliğe sahip. Bileziği tutmak ve destelemek için kupanın iç kısmına yerleştirilmiş iki adet cam boncuk resimlerde görülmektedir. Bu kupayı pek çok kez kullandım ve oldukça iyi verim aldım. Bununla beraber yine de, bir alev kullanarak kupa çekme işlemini gerçekleştirmek söz konusu olduğunda, kullanım rahatlığı ve yapılan işin çok daha ustalıklı yapılmasına sağladığı imkan sebebiyle 6 inch (yaklaşık 15 cm) lik delikli bir çift pensin baş kısmına dolanmış hidrofıl pamuk kullanmayı tercih ediyorum.

Günümüzde Halk Tarafından Yaygın Olarak Kullanılan Metotlar

Halk tarafından uygulanan kupa çekme işleminin bir çok çeşidi bulunmaktadır. Bunun kökleri, tek bir temele dayandırılabilceği gibi, farklı nüfuz alanları arasındaki etkileşime de dayandırılabilir. Bu nüfuz alanları ; direkt uzmanlar tarafından uygulanan kupa çekme pratiğinden, insanların kendi yaşadıkları bölgelerdeki alaylı kupa çekicilerden öğrendikleri bilgilere, ya da sadece aile içinde nesilden nesile aktarılan deneyimlere kadar bir dizi çeşitlilik gösterir. Her ne olursa olsun, alaylı kupa çekiciler tarafından uygulanan kupa çekme işlemini, daha etkin araçlarla kupa çeken profesyonellerin uyguladığı kupa çekme işleminden ayıran en bâriz husus, ilkinin sadece çok basit araç gerece ihtiyaç duyuyor olmasıdır. Araştırma yapmak üzere bulunduğum değişik Avrupa ülkelerinde, evlerinde uyguladıkları kupa çekme işlemini bana gösteren ailelerin buna dâir en önemli ortak noktaları, mutfak dolaplarından çıkardıkları sıradan bardakları kullanmalarıydı. Ancak şunu da belirtmem gerekir : Bu bardaklar günlük kullanım için olsa da, diğer bardaklardan ayrı tutuluyor ve sadece kupa çekme işleminde kullanılıyordu. Bu ailelerin ikinci ortak noktaları ise, evlerinde kullandıkları normal yemek çatallarının etrafına pamuk ya da bir bez parçası dolamaları ve sonra bunu ispirotoya batırıp tutuşturmalarıydı. Bir diğer ortak noktayı ise aşağıda anlatacağım hikayesi ile birlikte inceleyelim :

25 yıl önce bir akşam Bay Nick Colicchia ve ailesini Melbourne'deki evlerinde ziyaret etmiştim. Nick, Sicilya'da doğmuş ve 16 yaşında bir berberin yanında çırak olarak çalışmıştı. O yıllarda Sicilya'daki berberler tıpkı Orta Çağda tüm Avrupa'da olduğu gibi diş çekmekten kupa çekmeye kadar çeşitli tedavi yöntemlerini uyguluyorlardı ve Nick de ustasından bunları öğrenmişti. 20'li yaşlarının başlarında Avustralya'ya göç eden Nick ile tanışmış olmamdan ve o akşam kupa çekmek için gerekli olan ateşi nasıl elde ettiğini bana göstermiş olmasından dolayı kendimi şanslı hissediyorum. Avrupa'da yaptığım araştırmalar sırasında, onun bu yönteminin Sicilya'nın kırsal bölgelerinde ve Yunanistan'ın tamamında uygulandığını görmüştüm.

Resim 13 : Avustralya'nın Melbourne kentinin banliyösünde yaşayan Nick Colicchia, kendi tekniğini kullanarak evinde kızına kupa çekerken görülüyor.

Şimdi de bu tekniği inceleyelim : Kare şeklinde kesilmiş küçük bir parça bez- hafif olması ve kolay yanması sebebiyle tercihen müslin- yayılır ve ortasına-ağırlık yapsın diye- bronz bir para konur. Bronzun ısıyı vücuda iyi bir şekilde yaydığı ve detoks özelliğine sahip olduğu bilinmektedir. Kumaş parçasının dört tarafı birleştirilir ve bronz paranın altına sıkıştırılır. Sonra pamuklu uzunca bir iplik, içinde bronz para olan bu kumaşın etrafına sıkıca dolanarak fitil elde edilir. Bu fitil zeytinyağına ya da mavi ispirotoya daldırılır ve kupanın kapatılacağı bölgeye konulur. Sonra bu fitil yakılır ve kupa alevin üzerine kapatılır. Buna benzer şekilde fitil oluşturma yöntemini daha çok İtalya'da ve zaman zaman da Yunanistan'da da gözlemlemiştim. Bir bronz para-bronzun ısıyı iyi iletmesi sebebiyle- kare bir kumaş (

tercihen müslin) parçasının ortasına konulur ve kumaşın dört ucu fitil oluşturmak üzere paranın etrafında sıkıca bağlanır. Fitol, etrafına pamuk dolanarak sağlamlaştırılır ve zeytinyağına ya da ispirotoya daldırıldıktan sonra kupanın uygulanacağı bölgeye konulur.

Resim 14: Sicilya Adası'nda bulunan ve Ortaçağa uzanan bir geçmişe sahip olan Erice kasabası'ndaki evinde eşinin sırtına kupa çekmekte olan Bayan Paola Povounello. Sıradan bir su bardağını bir kupa çekme aracı olarak nasıl kullandığını bize göstermekte.

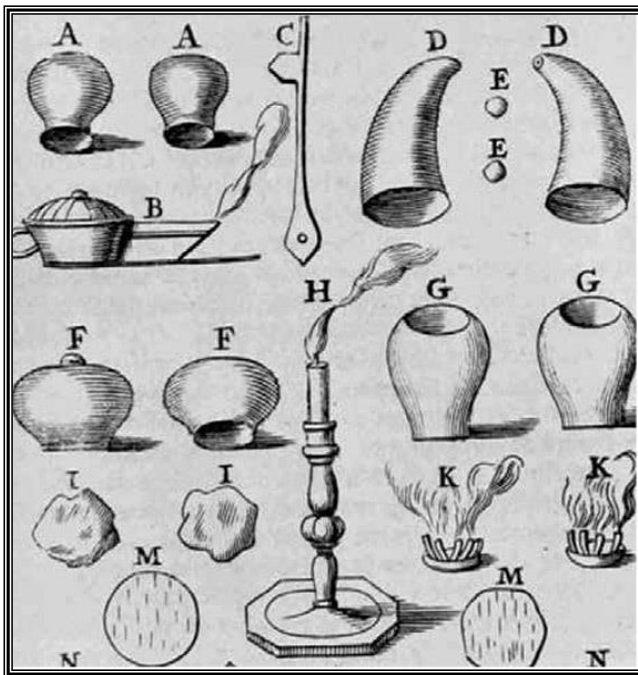
Fotoğraf : Bruce Bentley

İstanbul'da bir esnaf olan Özkan Eryener, Türkiye'nin doğusunda küçük bir köyde yaşayan annesinin kullandığı bir yöntemi- ki, bu yöntem kupa çekme işleminde ateşin kupa içinde sabitlenmesi için yukarıda anlattığımız örneklerle benzerdir -onu bizzat uygulamak suretiyle bana anlatma nezaketini göstermişti. Özkan Bey'in işlem basamakları şöyle idi : Islattığı bir parça ekmeğin içine bir mum oturttu, sonra mumu yaktı ve bir çay bardağını onun üzerine kapattı. İspanya'da Sevil Üniversitesi kütüphanesinde Lima, Peru'dan gelmiş olan Victoria Santos Astete ile görüşmüştüm. Bayan Victoria, bana Güney Amerika'da sadece fakir halkın değil, toplumun tüm kesimlerinin ağrılar için ventosa- kupa çekme işlemini uyguladıklarını söylemekle kalmayıp, kendi âilesinde bunun nasıl uygulandığını da anlatmıştı. Büyükannesinin ona öğrettiği yöntemi onun ağzından dinleyelim : ' Yanan bir mum ve bir metal para alıyorum. Paranın üzerine yanmakta olan mumdan bir miktar damlattıktan sonra, mumu paranın üzerine oturtuyorum. Bu, benim için en kolay yöntem. ⁴

Kupa Çekmede Kullanılan Lamba ve Meşale

Kupa çekme aparatları, 18.yüzyılın sonları ile 19. yüzyıla kadar çok az değişim göstermişlerdir. Endüstri Devrimi (1790- 1870) ile birlikte, piyasada bir çok yeni aparat görülmeye başladı. Bunların arasında özellikle vakum pompalarının yeni versiyonları dikkat çekiciydi. Bunun altındaki sebebin, bir çok mucidin tüketiciyi etkilemek için ' ne kadar karmaşık olursa, o kadar etkileyici olur' prensibiyle davranmış oldukları düşünülebilir. Bu dönemde, çok iyi tasarlanmış olanlardan, insanı şaşkınlığa sevk edecek kadar tuhaf ve komik olanlara kadar pek çok yeni kupa çekme aparatının patentini almak için hiçbir fırsat kaçırılmadı. ⁵

Kupa çekme işlemi için gereken alevi sağlayacak araçların tasarımlarında ise çok fazla bir değişim yaşanmadı. Yine de bunların arasından en çok etki yaratan iki tasarımdan biri, 18. yüzyıl yapımı olan ve alevi kontrol etmek için bir kapağı bulunan pirinç gaz lambasının gelişmiş bir versiyonu olup 1790 'larda tıbbi amaçlarla yapılmış ve kalın, dokuma bir fitile sahip olan bronz ispirto lambası ve diğeri de kupa çekme meşalesidir. O dönem piyasasında,muhtemel bir müşterinin, ki bu bir doktor, profesyonel kupa çekici ya da kendini işine adanmış alaylı bir kupa çekici olabilir, bu alev sağlayıcı aparatların hangisinin kendisine daha uygun olacağına , daha doğrusu - hassas olan bu ekipman koruma amaçlı kutular içinde satıldığından - hangi kutuyu satın alacağına karar vermede çok zorlandığı aşıkardır.

Resim 15 : Kupa Çekme Araçları (1708) A) Boynuzdan yapılmış kupalar B) Havanın boşaltılması için lamba C) Hacamatta deriyi çizmek için kullanılan neşter D) Ağız ile emilimi sağlamak için tepelerinde delik bulunan boynuzlar E) Boynuz kupalardaki delikleri kapatmak için kullanılan balmumu topları (F / G) Cam kupalar H) Üstüğü ya da diğer küçük mumları yakmak için lamba I) Üstüğü K) Kupadaki havayı

boşaltmak için hacamat kesiklerinin üzerine yerleştirilmiş delikli bir mukavvanın üstündeki küçük mumlar **M**) Hacamat yapmak için hastanın tenine atılan çizikler

Not : **K** az sonra değineceğimiz halk tipi uygulamaya yakın bir düzeneştir , ki bu uygulama zaman içinde kültürler arası etkileşimlerle zenginleşmiştir.

Resim 16 : (sağdaki resim) Yanındaki kapağı ile metal bir lamba. Alt kısımda farklı büyüklük ve şekillerde kupalar ve alevi oluşturmak için üstüğü görülmekte.Kupaların üst kısmında ise hacamat yaparken hastanın tenine çizik atmak için kullanılan bıçak, jilet ve skarifikatörler görülmekte. En alt kısımda ise iki çeşit dil kompresörü görülmüyor.

Resim 17 : İçeriğinde pirinç bir ispiroto lambası da bulunan içi kadife kaplı ahşap kupa çekme kutusu. Londra merkezli Savigny firması tarafından 18. yüzyılın sonu, 19.yüzyılın başlarında üretilmiştir.O dönemde çok çeşitli kupa çekme kutularının reklamları tıbbi almanaklarda yer almıştır. Bunların içinde en kaliteli olanlar, cilalanmış maun ya da gül ağacından yapılmış ve içleri kırmızı keçe ya da kadife ile kaplanmış kutulardır. Her kutuda genellikle 2 ya da 3 adet cam kupa, hacamat işlemi için yaylı bir neşter, bir kavanoz amonyak tuzu (lüzûmu halinde hastayı kendine getirmek için) veya pirinç lamba ya da kupa çekme meşalesi bulunurdu.

Resim 18 : (soldaki resim) 1880’lerden kalma bir kupa çekme lambası

Resim 19 : 18. yüzyılın son dönemi, 19. yüzyılın da ilk dönemine ait olan ve içinde metal lamba ve diğer unsurların bulunduğu kupa çekme setinin parçaları.Londra, Savigny firması tarafından üretilen bu sette 4 adet cam kupa, hacamat için yaylı bir skarifikatör ve bir kavanoz amonyak tuzu bulunmaktadır.

Resim 20 : Edward Jenner’in kupa çekme seti (1880) Kadife kaplı maun bir kutu içinde bulunan bu sette; bir skarifikatör, bir çakmak ve bir lamba bulunmaktadır. Edward Jenner çiçek hastalığı ve tedavisi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmaktadır.

En İyi Uygulama ve ‘ Basit ‘ Metotlar

Majesteleri’nin Hacamatçısı/ Kupa çekicisi sıfatını da taşıyan Thomas Mapleson, ‘*Kupa Çekme Sanatı Üzerine Bilimsel Çalışma* ‘ adlı eserinde, bu işlemin yüksek bir performans ile uygulanmasının temel unsurunun, alevin en etkin ve en güvenli bir şekilde kupanın içine alınması olduğunu belirtir. Mapleson, meşalenin de önemli bir aparat olduğunu kabul etmekle beraber, o ve onun gibi pek çok kupa çekici, ‘bir kupadaki havanın boşaltılmasının daha yaygın, daha pratik ve daha hızlı olan metodunun, bir ispirto lambası alevinin hızlıca kupanın içine alınması ‘olduğunu vurgulamıştır.(1830: 82)

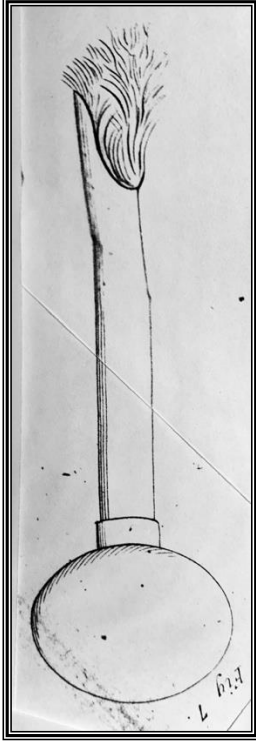
Mapleson, lamba kullanmayı tercih ederken, kupa çeken diğer bazı kişiler ise özellikle meşale kullanmayı tercih etmişlerdir. Londra’nın Guy’s Hospital hastanesinde hacamatçı ve kupa çekici olarak çalışan Monson Hills (1832: 18) meşaleyi överek şunları söylemiştir :

‘ Ben, yaklaşık 15 cm lik bir tüp olarak en basit şekilde tasarlanmış bir meşale kullanıyorum. Bu tüpün bir ucu, içindeki pamuğun dışarı sarkmasını sağlayacak şekilde üstten kesik iken diğer ucunda bir halka bulunmaktadır. Tüp, orta kısmına raptedilmiş vidalama sistemi sayesinde katlanarak cebe sığacak bir boyuta getirilebilir. Tüpün ağız kısmı da, pamuğun tüpün içini tamamen dolduracak kadar uzatılmasına imkân sağlayacak genişliktedir. ‘

Monson Hills, kupa çekmede ateş metodu kullanmanın, diğer tüm metotlara olan açık ara üstünlüğü noktasında Bayfield, Knox, Kennedy ve Mapleson⁶ gibi profesyonel kupa çekme uzmanları ile aynı görüştedir. Kendisinin ihtilaf içinde olduğu kişilerin, becerikli ve etkin kupa çekicilerin ellerinde lamba mı yoksa meşale mi olması gerektiğini tartışanlar değil, fakat alev kullanmadan da – ki bunun alev kullanılarak uygulanan kupa çekme işleminden çok daha az etkili olduğu anlaşılmıştır- kupa çekilebileceğini savunan kişiler olduğunu söyleyerek bu konudaki kararlılığını dile getirmiştir. Bu noktada ben de onunla aynı duyguları paylaştığımı belirtmeliyim. Bu konudaki sözlerinin devamında da şunları söylemiştir :

‘ Değişik zamanlarda , kupanın içindeki havayı boşaltmak için yanıcı bir maddeyi tutmaya ve onu kupa içine almaya dâir farklı araçlar kullanılmıştır. Yine zaman içinde, bir alev kullanılmaksızın da aynı amaca erişilmesini sağlayacak araçlar da kullanılmıştır. Fakat bu ikincisi için bir şeyler söylemeyi gerekli bulmuyorum çünkü hava boşaltma şırıngası (ya da diğer bir deyişle vakum pompası) gibi bir alev olmaksızın vakum oluşturmayı hedefleyen hiçbir aletin, kupa çekme işlemini maharetle yaparak ondan başarılı bir sonuç elde etmek isteyen bir kişinin elinde kesinlikle bulunmaması gerektiğine inanıyorum.

Yukarıda değindiğimiz uzmanlardan biri olan ve ‘ *Pratik Kupa Çekme Üzerine Bilimsel Bir Çalışma* ’ adlı eserin (1839) yazarı Samuel Bayfield, meşalenin daha etkili bir yenilik olduğunu düşünmüş ve onu 9.52 cm boyunda, 1.27 cm çapında pirinç ya da gümüşten yapılmış silindir şeklinde bir tüp olarak tanımlamıştır. Tüpün içi pamukla doldurulmuştur ve yaklaşık 1.25 cm kadar küçük bir kısmı tüpün ağzından gözükmektedir. İşte bu uç, meşalenin yakılmasından önce ispirotoya daldırılır. G.F Knox, (1831: 340), Samuel Bayfield’i tasdik ederek, kupadaki havayı tahliye etmenin en kolay ve en iyi yönteminin kesinlikle meşale kullanmak olduğunu söylemiştir. Dr Charles Kennedy (1826 : 13) ise, diğer pek çok metot arasından hem ispiroto lambasını hem de meşaleyi onaylamış ve şöyle demiştir : ‘ Daha yetkin eller, kupadaki havayı tahliye etmek için ya ispiroto lambasını ya da meşaleyi tercih ederler . ’

Resim 21: (soldaki resim) Samuel Bayfield’in ‘ *Kupa Çekme Sanatı* ’ (1843) adlı eserinin arka kısmındaki ilaveler bölümünde yer alan elle çizilmiş bir kupa çekme meşalesi

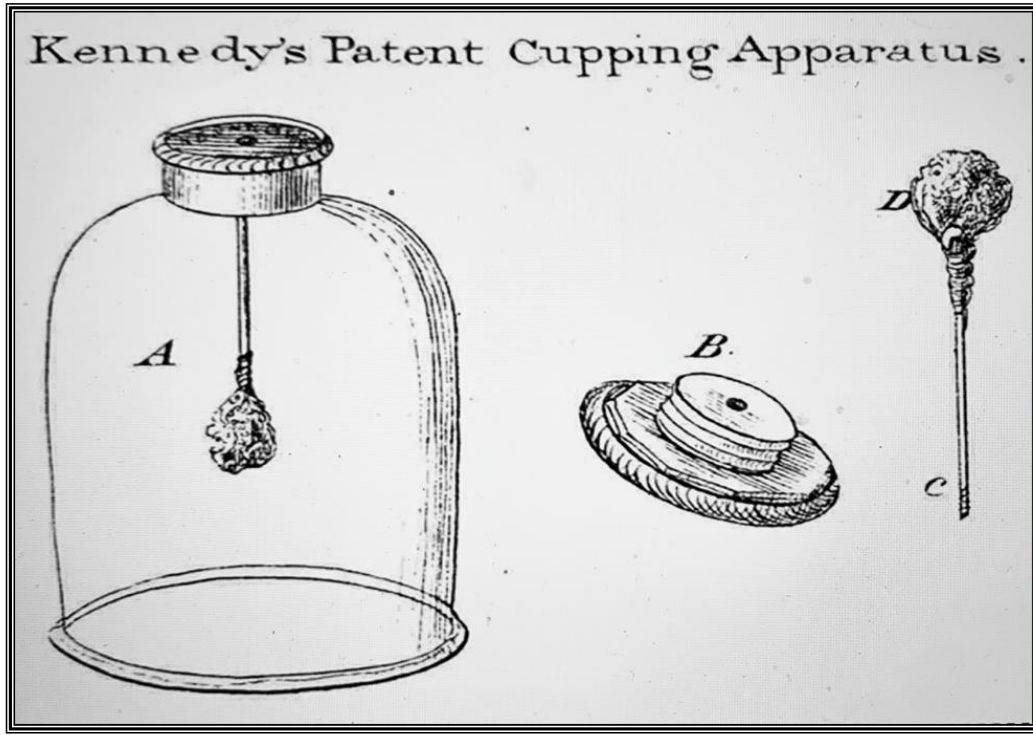
Resim 22 : Deri kaplı kupa çekme kutusu. Sol tarafta kapağı ile birlikte kupa çekme meşalesi görülmekte.(1801- 1900, Londra)

Resim 23 : 1998 yılında Londra'daki Tabiat Tarihi Müzesi'nin arşiv bölümünde çalışma izni almış ve envanterde bulunan kupa çekme araçlarını incelemiştim. Bu çekmecede 1880'lere âit kupa çekme meşaleleri ve (ispirto) lambaları görülmektedir. Belirtilen dönemde bu araçlar tüm Avrupa'da ve Avrupa ülkelerinin dünya üzerindeki kolonilerinde çok yaygın olarak kullanılmış ve her ikisi de profesyonel kupa çekicilerin ve hekimlerin hem zihinlerinde hem de kalplerinde âdeta birbiriyle yarışarcasına çok değerli bir yere sahip olmuşlardı

Resim 24 : London Royal College of Physicians'da – Londra Kraliyet Hekimleri Koleji- bulunan Sloan Tıbbî Aletler Koleksiyonu sergisinden

Resim 25 : Patenti, *Kupa Çekme Hakkında Bir Makale*'nin (1926) yazarı Charles Kennedy' e âit olan kupa çekme aparatı. Bu aparat Resim 9 'da gösterdiğimiz ve Türk hekim Şerafeddin Sabuncuoğlu'na (1385- 1468) âit tasarımın ona çok benzer bir adaptasyonu. Bir tıkaçın ucunda bulunan ve kolay tutuşabilen bir materyal (A) (pamuk, kumaş vb), bir ucu burgulu (C) bir çubuğa sıkıca bağlanır. Daha sonra bu burgulu uç, vida gibi döndürülerek cam kupanın ağız kısmındaki kapağın deliğine (B) yerleştirilir. Yanıcı madde tutuşturulunca kupa hastanın tenine kapatılır.

Washington DC' de bulunan Smithsonian Enstitüsü'nde sergilenen hacamat aparatlarına dâir yaptıkları geniş kapsamlı araştırmada, Apel ve Toby (1979 : 21) , 'meşalenin kupanın içine daha kolay bir şekilde alınabilmesinden ve el ile tutmayı kolaylaştıracak kadar küçük olmasından – bu durum, hacamatı uygulayan kişinin aynı anda elinde hacamat jiletini de tutmakta olduğu için önemlidir – dolayı, çay demliğine benzer lambalardan daha kullanışlı olduğunu ' söylemişlerdir. Meşaleyi lambaya karşı üstün kılan temel etken bu ise, 1850' lerden itibaren hacamata olan ilginin azalmasıyla, meşalenin de zemin kaybettiğini söyleyebiliriz.⁷

Benim kanaatime göre; kupa çekme meşalesi, daha ince yapısı ve yüksek manevra kabiliyeti ile alevin kupa içine alınmasında lambaya göre daha etkin olmasından dolayı çok daha fazla rağbet görüyordu. Onun aynı zamanda, kupa çekme işleminde en randımanlı, en güvenli ve en etkin uygulama olan bir çift tıbbî pensin ucuna pamuk dolama uygulamasının daha çok tercih edilir hâle gelmesine de katkısı olmuştur. Ben meşalenin,

kadim Yunan'lıların kullandığı basit penslerin yeniden kullanılmaya başlanmasında etkin bir rol oynadığına inanıyorum.

Modern Dönem

Kupa İçindeki Alev Nasıl Kısmi Basıncı Oluşturur ?

19. yüzyıl literatürüne göre, bir kupa çekme aracının içindeki alev ya da sıcaklık, havayı 'seyretilir' ve böylece basınç oluşur. (Sargent 1862, 259) Bu sorunun cevabını, günümüz bakış açısıyla vermeye çalışalım.

Yaygın kanıya göre, alevin kupa içine alınıp sonra çıkarılmasıyla elde edilen basıncı oluşturan şey, oksijenin tükenmesidir. Fakat bu kanaat yanlıştır. Çünkü, ' yanan ' oksijen karbondioksit dönüşür ki, bunun da kupanın içindeki moleküler kütlesi küçülmez. Aslında bütün olay, kupanın içindeki alevin sıcaklığı ile alakalıdır. Buna göre kısmi basıncın şu şekilde oluştuğunu açıklayabiliriz : Kupanın içindeki hava ile kupanın dışındaki hava göreceli olarak stabildir. Fakat kupanın içi yoğun bir ısıya maruz bırakılınca, hava genişler ve nötr sabit düzen, aktif ve düzensiz bir hal alır. Bunun neticesinde, oksijen, nitrojen, karbondioksit ve az bir miktardaki diğer gazların molekülleri uyarılır, genişler - bu geniş hacimleri ile küçük bir alana sığamayacak bir duruma geldikleri için- ve birbirlerinden ayrılırlar. Bu basınç, belirtilen moleküllerin bir miktarının kupanın dışına çıkmasına sebep olur. Bunun neticesinde de, kısa süreli kısmi bir basınç ya da bir miktar boş alan yaratılmış olur. Kupanın içindeki sıcaklık azalınca, moleküller eski düzenlerine geri dönerler ve basınç da yok olur.

Daha pratik bir şekilde anlatacak olursak, kupanın içindeki basıncın gücü ya da derecesi, alevin kupadan çekilip, kupanın da hastanın vücuduna kapatılmasına kadar geçen süreye bağlıdır. Yine aynı şekilde, bu bir ' soğuma' sürecine bağlıdır.Kupa çekme işlemi, hızlıca yapılırsa, vakum güçlü olur; eğer birkaç saniye gecikilerek yapılırsa yumuşak bir çekim oluşur. Fizikte bu fenomen ' İdeal Gaz Konumu' na bağlıdır ve ona göre açıklanır.

Bu fenomenin formülü şöyledir : $PV = nRT$

P : Basıncı

V : Hacim

n : Gazın molekül sayısı (yoğunluk)

R: İdeal gaz sabiti

T: Sıcaklık

Modern döneme girişin ilk zamanlarındaki ve özellikle de 1880'lerdeki tıp dünyası, sosyolog Evan Williams'ın çok isabetli bir tespitle belirttiği gibi, 'doktorların kaderlerini bilimin yükselen yıldızına bağladıkları' bir dünya idi (Willis , 1989: 82) ve bu dönemde teoriden ziyade deneyim temeline dayanan tüm diğer metotlar gibi kupa çekme tedavisi de çok ağır eleştirilere tâbi tutulmuş ve gözden düşürülmüştü.⁸ Tıp dünyası ve yeni yeni filizlenmeye başlamış olan ilaç endüstrisi birlikte hareket ederek, eski ve daha çok uygulama temelli tedavi yaklaşımlarını açıkça tarihe gömmek istemişlerdi. Bu durumun sebebi, eski tedavi yöntemlerinin faydasızlığı değil, fakat onların yeni oluşan paradigmaya uygun düşmüyor olmalarıydı. Doktorların kupa çekme tedavisinden vazgeçmelerine yönelik tüm bu baskılara rağmen, bir kısım doktorun bu tedaviyi uygulamaya devam etmesi ve onun faydalarını övmesi içimizi ferahlatan bir durumdur. Bununla beraber, onların kupa çekme işlemi sırasında kullandıkları yöntemler, -ki, bu yöntemler hakkındaki bilgileri onların İngiliz tıp dergisi *The Lancet*'e gönderdikleri ve orada yayınlanan bildirilerinden öğreniyoruz.- dışarıda tutuşturulan bir alevin kupanın içine dâhil edilmesinden ziyade, direkt olarak kupa içinde bir alev oluşturmaya yöneliktir. Fakat bu yöntem, profesyonel kupa çekicilerin ' basit' bulduğu ve pek tercih etmedikleri bir yöntemdir. Aşağıda okuyacağınız pasajları; 1998 yılında , Londra'da o zamanki adı Wellcome Tıp Tarihi Enstitüsü – şimdiki adı Wellcome Koleksiyonu- olan kurumun arşivlerinde, tüm günümü alan titiz bir çalışma ile *The Lancet* dergisinin tüm eski sayılarını tarayarak topladım. Kupa çekmeye dâir orada bulabildiğim tüm referans eserlerin fotokopilerini aldım. Açıkça görülen nokta şudur ki, 1860'lardan itibaren kupa çekmeye dâir ya hiç yazı kaleme alınmamış ya da *The Lancet* dergisi ona yönelik ilgisini yitirdiğinden dolayı bu tip yazıları yayınlamamıştır.⁹

Tıp doktoru J.H. Roberts (1932-3:526), kupa çekmenin faydalarına değindikten sonra, uyguladığı bir tekniği şöyle anlatır : ' Eter ya da terebentine batırılmış bir parça kağıt tutuşturulup derhal büyük bir kupa ya da su bardağının içine atılır.' Bu teknik, Çin halk kupa çekme pratiğinde hâlâ yaygın bir şekilde kullanılmaktadır fakat ne yazık ki , bu yöntem hastanın teninde yanıklara sebep olabilmektedir. Antropoloji profesörü olan Spencer L. Rogers (1985 : 21) ise, profesyonel kupa çekicilerin görüşlerini aktarırken; hastanın teninin kolayca yanabileceğinden dolayı, onların bu tekniğe şiddetle karşı çıktıklarını belirtmiştir. Bu yöntem *Household Medicine* (Domestik Tıp) (1854:270) adlı dergide şöyle tanımlanmıştır : 'Alkole batırılmış bir parça kağıt tutuşturulur ve şarap bardağının içine atılır ve sonra bu bardak, boyun ve şakaklar gibi bölgelere kapatılır. Buna kuru kupa çekme denir. (İngilizce'de hacamata ıslak kupa çekme denilir- Çevirenin notu) Uygulandığı bölgedeki kan akışına etki eder ki, özellikle baş ağrısı ve daha pek çok şikayetin giderilmesinde faydalı olur. Aynı zamanda; zehirli yılan, kuduz köpek ya da balık vb deniz

mahluklarının ısırıklarında zehirin dışarı atılması için mükemmel bir metottur. ‘

The Lancet dergisinin eski sayılarını tararken 1859 yılında derginin editörüne gönderilmiş ve sonra da orada yayınlanmış ilginç birkaç mektuba rastladım. Kupa çekmeye dâir olan bu mektuplardan birinde, tıp doktoru Francis Cook (15 Ocak 1859, 73), o dönemde kupa çekme işleminin yaygın olarak bir ispirto lambası kullanılarak uygulanıyor olmasını ‘saçmalık ‘ olarak nitelendirmektedir. Çünkü ya direkt olarak lambanın aleviyle ya da lambanın aşırı derecede ısıttığı kupalar sebebiyle tenlerinde yanıklar oluşan hastalar, bir daha bu tedaviyi olmak istememektedirler. Francis Cook, bunun yerine, bizim yukarıda değindiğimiz geçmiş örneklerle – alevin kupanın içine hapsedilerek hastaya kapatılması – benzer örnekler sunmuştur. ¹⁰ Bu mektuptan yaklaşık iki hafta sonra gönderilen bir başka mektupta da (5 Şubat 1859 : 148) Dr. W. Stewart yine kupa çekmeye dâir şu önerilere yer vermektedir: Önce kupanın içine biraz mum damlatılır ve bunun üzerine de az bir miktar pamuk barutu yerleştirilir ve bu pamuk barutu tutuşturulur – pamuk barutunun tutuşması küçük bir patlama ile gerçekleşir- ve kupa hastaya kapatılır. Pamuk barutu, pamuğun nitrik ve sülfirik aside batırılarak orada biraz bekletilmesiyle oluşturulur. Bu pamuğun özelliği ardında kül bırakmadan yanmasıdır.

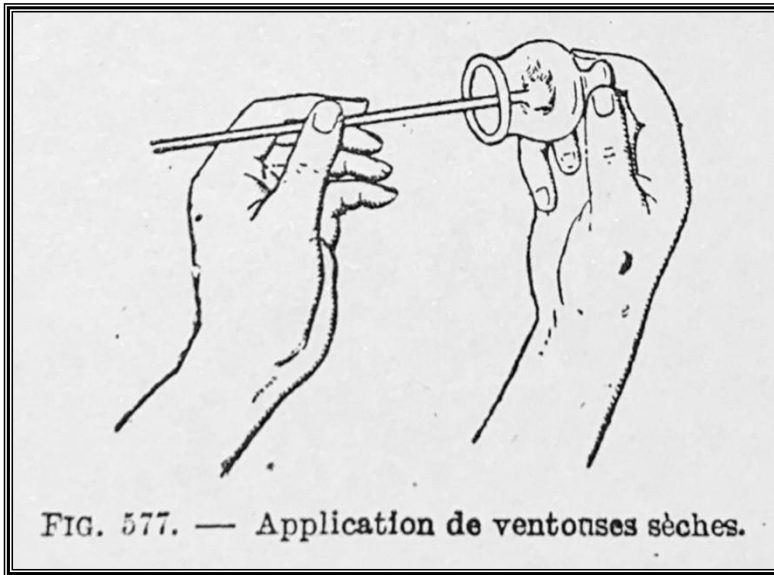
Bir diğer mektupta ise; Kraliyet Cerrahları Koleji üyesi olan W. Nisbet (8 Ocak 1859 : 45), bir önceki paragrafta değindiğimiz Dr. Cook’un tüylerini diken diken edebilecek şu açıklamaları yapmaktadır : ‘ 30 yıl önce sağlam bir bardak/kupa ile göğüs bölgesine kupa çekme işlemi uygulardım. Kupa içindeki havayı tahliye etmek için, kupanın kenarına asılmış küçük bir parça ham pamuğu yakardım. ‘ Tıp doktoru F.W. Sargent ise, ‘ *Ölüm Riski Düşük Ameliyatlarda Bandajlama ve Diğer Operasyonlar* ‘ adlı eserinde (1862 : 259) şunları söylemektedir : ‘ Kupanın iç yüzeyi alkol ile ıslatılır, sonra tutuşturulur ve kupa henüz ıslakken hastanın tenine kapatılır. Eğer dikkatle ve özenle uygulanırsa, bu metot etkilidir ve göreceli olarak daha güvenlidir.’

Fakat profesyonel kupa çekici Samuel Bayfield (1839 : 125) , bu tekniğe karşı çıkarak şöyle der : ‘Hastanın teninin yanmasına dâir çok az da olsa bir ihtimal varsa, o teknik kabul edilemez. ‘ Ona göre, vakum oluşturma bu basit metotları, ‘ dikkatsiz yöntem’lerdir ve bu yüzden de kendisi bunların yerine lamba ya da kupa çekme meşalesini tercih etmiştir.Hiç şüphesiz; Bayfield, Mapleson ve onlar gibi düşünen diğerlerinin asla onaylamayacakları bir diğer metot da; doktorlar Latham ve English (1914 : 35) tarafından yazılmış ‘*Tıbbın Bir Sistemi* ‘ adlı eserde şöyle tanımlanmıştır : ‘ Küçük parçalar halindeki kurutma kağıdı, bir iğne ile toplanır, mavi ispirtoya daldırılır ve sonra da ispirto lambasına alınır. Kağıt parçaları yanmaya başlayınca kupanın içine atılır ve kupa da seri bir şekilde uygulanacağı bölgeye kapatılır.’

1980'li yıllarda, Avustralya'da görüşmüş olduğum bazı emekli hemşireler, 1940'lı yıllarda (hastanelerde) kupa çekme tedavisinin uygulandığını gördüklerini söylemişlerdi. Çok yaygın olmamakla beraber, uygulanması devam eden bu tedavi yönteminin , 2. Dünya savaşının sona ermesiyle neredeyse tamamen ortadan kalktığını belirtmişlerdi. Ancak yine de bağımsız bazı küçük kurumlarda bu uygulamanın 1960'lı yıllara kadar devam ettiğini de eklemişlerdi. Onların şahitliklerinde önemli ve değerli bulduğum nokta ise, kupa çekme işleminin alkolle ıslatılmış pamuğun bir çift tıbbî pens ile tutulup tutuşturulduktan sonra gerçekleştirildiğini söylemiş olmalarıydı.

Birmingham Genel Hastanesi'nde hekim olan George T. Watt, *The Lancet*'in editörüne yazdığı bir mektupta (1988: 310), kupa çekme tedavisinin 1940'lı yıllardaki uygulamasına dâir hatırladıklarını şöyle ifade etmiştir :

' 1940' lı yıllarda ben henüz bir öğrenciyken Britanya'da kupa çekme tedavisi öğretiliyordu. Onun bir çok hastalığın tedavisinde, özellikle de göğüs hastalıklarının tedavisinde kullanıldığını gördüm. Bize öğretilen uygulama basamakları şöyleydi : Öncelikle kupanın iç yüzeyi alkolle- o zamanlar hastanelerde bulundurulmasına izin verilen renksiz ispiroto ile- silinir, sonra bu yanıcı renksiz ispiertonun küçük ince bir mum ile yanması sağlanırdı. Son olarak da, kenarlarına vazelin sürülmüş olan kupa hastanın tenine kapatılırdı.

Resim 26 : Daha önceden hacamat için çizik atılmamış bir deri yüzeyine uygulanacak kupa çekme işleminin nasıl yapılacağını anlatan bir çizim. 1930 yılına âit Fransız Tıp ve Hijyen Sözlüğü'nden alınan bu çizimde, ucuna yanıcı bir materyal dolanmış bir çubuğun kupanın içine sokulduğu

gösterilmektedir. Wand-

Tetley (1956:91) bu konuda şunları söylemiştir : 'Fransa'da ve diğer kıta Avrupası ülkelerinde kupa çekme uygulaması her zaman revaçta olmuş ve günümüze kadar gelmiştir. ¹¹

Son zamanlarda ise bu uygulamaya Avrupa'daki tüm hastanelerde son verilmiştir. Kupa çekme tedavisi artık sadece halk tıbbında ve alternatif tıpta bir tedavi şekli olarak varlığını sürdürmektedir. ¹²

Avrupa'da kupa çekme tedavisinin hastanelerde uygulanmasının en son örnekleri Doğu Bloku ülkelerde ve Sovyetler Birliği'nde görülmüştür. SSCB'de eğitim almış ve şu an Avustralya'da yaşayan 3 hekimden öğrendiğime göre; o dönemlerde kupa çekme tedavisi çok gündemdeydi ve yoğun bir şekilde uygulanıyordu. Her üçü de alkole batırıldıktan sonra yakılan bir parça pamuğun bir çift pens ile tutularak kupanın içine alınması metodu kullanılarak tedavinin gerçekleştirildiğini teyit etmişlerdi. Hekimlerden bir tanesi : ' Ancak perestroika ve sistemlerin değişmesi ile bu durum da değişti .' dedikten sonra; ' Batı etkileri ve ilaç şirketleri geldi ve eski tedavi yöntemlerinin terk edilmesine yönelik baskı oluşturuldu.' İfadesini sözlerine eklemişti. Yine aynı hekim, şu ilginç bilgiyi de paylaşmıştı : ' Sovyet sisteminde, doktorların çoğu kadındı ve kupa çekmeyi evlerinde annelerinden öğrenmişler ve onu hastanelere taşımışlardı. Çocukluklarından itibaren tecrübe kazanmışlardı ve faydalarını biliyorlardı.' Yakın zaman önce Polonya'da yaşayan Polonya'lı bir kadın ile yaptığım görüşmede, 1990'lı yıllarda hemşirelik eğitimi alırken, kupa çekme tedavisine dâir de dersler aldıklarını ve kendisinin bu eğitimi alan son jenerasyondan olduğunu söylemişti. Tedavinin uygulama şekline yönelik yaptığımız derin analizde bana aktardıkları son derece memnuniyet vericiydi ve eğer ' iyi uygulama' nın basamaklarına dâir bir çizelgemiz olsaydı, onun aldığı eğitim sürecinde bu çizelgenin her bir basamağına artı (+) koyardık ki, bu durum mâlesef günümüz uygulamalarında bu kadar parlak değildir. Onun anlattıklarını özetleyecek olursak :

1. Her uygulamada mutlaka tıbbî pens kullanılıyordu.
2. kupa çeken kişi eğer sağ elini yetkin olarak kullanan biri ise, hastanın yatağının ya da tedavi masasının sağ tarafında ayakta durur, kupaları sağ eliyle hastaya kapatır ve sol elinde tuttuğu alevi hastaya çok yaklaştırmazdı.

Bu benim için son derece memnuniyet verici bir açıklamaydı ve buna benzer açıklamaları 1998'de Bulgaristan'da ve 2012'de Romanya'da da duymuştum.

Kupa çekme işleminde, yanıcı bir maddenin bir çift pens vasıtası ile kupanın içine alınması tekniğini tarihte ilk uygulayanların kadim Yunan'lılar olduğunu söyleyebiliriz. Bu ikisi (pens ve kupa) arasındaki ilinti, Klasik Dönem 4. yüzyılda basılmış gümüş bir para üzerinde resmedilmiştir. (Makalenin 1. Bölümü sayfa 19'a bakınız) Aşağıda 28. Resimde görülen bu para, kupa çekmenin tarihsel döngüsünü çok iyi vurguladığı için makalenin her iki bölümünde de kendine yer bulan tek resimdir.

Resim 27 : (soldaki resim) Bir hekime ait mezar odasının girişinin üst kısmındaki taş levhada görülen kupa çekme araçları (her iki panelin en sağında), pensler ve makasların da yer aldığı tıbbî aletler. Her iki kupanın üst kısmında görülen kancalar, hekim tarafından kullanılmadıkları zaman onları asmak için kullanılıyordu.

Bu mezar, Malta'nın St. Paul bölgesi'ndeki 3 No'lu yer altı mezarlığında bulunmaktadır. M.Ö 3-8. yüzyıllar

Resim 28 : Klasik Dönem 4. yüzyılda Yunanistan'ın Astacus kentinde basılan bu gümüş paranın arka yüzünde bir kupa ile onun sağ tarafında bir çift pens resmedilmiştir.

Çıplak Ateş ve Diğer Sıcak Mevzular hakkındaki araştırmama başladığımda, bu araştırmanın beni nerelere götüreceğine ve hangi bilinmezleri açığa çıkaracağına dâir bir fikrim yoktu. Bu süreçte özellikle , bugün isimleri büyük oranda unutulmuş olan 19. yüzyıl profesyonel kupa çekicilerinin gayretlerine vurgu yapmak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü onlar, ne yaptığını bilen eller tarafından güvenle uygulanan kupa çekme işleminin neleri başarabileceğini biliyorlardı ve büyük bir istekle bunu göstermek istiyorlardı. Kupa çekmeye dâir görüşlerini yazmış ve tecrübelerini paylaşmış olmalarından dolayı onlara minnettârim.

Aynı zamanda en az 2500 yıllık bir geçmişe sahip olan bu tedavi yöntemine dâir hâlâ keşfedilecek, öğrenilecek ve hakkında eser yazılacak çok şeyin olmasından dolayı kendimi şanslı hissediyorum. Ateşin dönüştürücü gücünün yüzücü Michael Phelps'i ¹³ de etkilediğini ve kendisinin 2017 Rio Olimpiyatlarında , en çok sevdiği kupa çekme yönteminin alev ile yapılan olduğunu söylediğini biliyor muydunuz ?

Alevin kupa içine alınması yöntemi, bir çok yol ve bir çok araç denendikten sonra tarihsel bir olgu olan 'en iyinin en basit olan ' olduğu gerçeğinin bir kez daha ispatlandığını göstermektedir. Gerçekten de tarih tekerrürden ibârettir. Tüm yollar denendikten sonra şu en temel sonuca varılmıştır : Yanmakta olan bir materyal bir araç vasıtasıyla tutulur ve derhal çukur bir alana aktarılır ve orada basınç oluşturulur. Bir sonraki bölümde, alev metodu kullanılarak kupanın hastanın tenine nasıl kapatılacağını tanımlayacağım.

Son Notlar

¹ Yunan felsefesinin kurucu babaları, evrende boşluk bulunması fikrinden hiç hoşlanmazlardı ve eğer kontrol altına alınmazsa bu boşluğun tüm evreni yok edeceğini düşünürlerdi. Bunu da *horror vacui*- boş alan korkusu terimi ile ifade etmişlerdi.

² Kupa çekme işlemi esnasında gereken vakumun elde edilmesi için alev metodunun yanı sıra başka yöntemler de kullanılmaktadır. Bu yöntemler arasında ağız yoluyla emme yöntemi de bulunmaktadır ki, bu, ya hastanın teninin direkt olarak emilmesi suretiyle ya da içi boş hayvan boynuzlarının kullanılmasıyla gerçekleştirilir. Bu yöntem, Afrika'nın pek çok bölgesinde, Orta Doğu'da ve Asya'da günümüzde bile hâlâ kullanılmaktadır. Bir diğeri ise; kısmî basınç oluşturmak için sıvıların kullanılması yöntemidir ki, bu yöntemin İbn-i Sina döneminde (980- 1037) Müslüman kupa çekiciler arasında yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Çin'de kullanılan ve bambudan yapılmış kupa çekme araçlarının, içinde bitkisel karışım olan bir sıvı içinde kaynatıldıktan sonra, derhal hastanın vücuduna kapatılması şeklinde uygulanan yöntem, tedavide çok iyi neticeler vermektedir. Son 200 yılda, kupa çekme araçlarına vakum pompası da dahil olmuştur ve son 10 yılda ise büyük bir yenilik olan esnek silikon kupa çekme araçları kullanıma girmiştir.

³ Burada geçen ‘ nem ‘ kelimesi ile, 4 vücut sıvısı kastedilmektedir. Hipokrat’ın teorisine dayanan ve metnin yazıldığı dönemde de etkin olan kanaate göre; vücuttaki bu 4 sıvının (kan, balgam, sarı safra, siyah safra) denge içinde olması vücudun sağlıklı olmasını sağlamaktadır. Kupa çekme tedavisi, bu dengenin bozulup da bu sıvılardan bir ya da daha fazlasının vücudun bir yerinde birikmesi durumunda uygulanır ve böylece bir bölgedeki fazlalık, onların ulaşmadığı bölgelere akıtılarak sıvıların tekrar denge bulması sağlanırdı.

⁴ Victoria, kendi çocuklarına 3-4 yaşlarından itibaren kupa çekme tedavisini uyguladığını ve bundan çok memnun olduğunu söylemişti. Kupa çekmenin; oyun oynarken düşüp bir yerlerini incitmeleri durumunda olduğu kadar, özellikle karın ağrısı, rüzgar, soğuk ya da kötü hava şartlarından kaynaklanan soğuk algınlığının tedavisinde de çok etkili olduğunu belirtmiş ve onun Peru’lu yerlilerce de çok yaygın olarak uygulandığını sözlerine eklemişti. Onun şahitliğine göre Peru yerlileri kupa çekmeyi şu şekilde uyguluyorlardı : Bir çubuğun ucuna dolanmış bir bez parçası timsah ya da yılan yağına daldırılır ve hastanın teni bununla ovulur. Daha sonra küçük bardaklar kullanılarak kupa çekme işlemi gerçekleştirilir.

Fas’ın Fez kentinde kadınların kısırlık tedavisinde uzmanlaşmış olan Berberî bir kadın, kupa çekme ile bitkisel terapiyi birleştirerek kombine bir tedavi uyguluyordu. Bu süreçte sedir ağacından yapılmış ortası delik bir disk kullanıyordu. Diskin ortasındaki bu deliğe iyice sıkıştırılan bir kumaş parçasını tutuşturduktan sonra diski hastanın tenine oturtuyordu.

⁵ Kupa çekme teknolojisini geliştirme çabalarının 19. yüzyıldaki hikayesi ilginçtir. Çünkü bu dönemde nispeten kısa süren avantajlar için çok yoğun bir emek harcanmıştır.1800 lü yıllar,flebotomi ya da veneseksiyon da denilen hacamatın gözden düşerek, yerine kupa çekmeye yönelik bir ilginin geliştiği yıllardır.Bu durum, doktorların ilgi ve güveninin gelişen bilimsel modele ve farmakoloji endüstrisine yöneldiği 1880’ lere kadar devam etmiştir.

⁶ İsimleri zikredilen bu profesyonel kupa çekicilerin, ki, bir kısmı aynı zamanda hekimdir, resmî hastane ortamlarında bu tedaviyi uyguladıklarını ve yazdıkları eserlerin ana temasının hacamat olduğunu belirtmeliyim. Onların uyguladıkları hacamat tedavisinin, yeteneksizlikleriyle bu tedavinin gözden düşmesine sebep olan kişilerce uygulanan hacamattan çok daha üstün olduğundan hiç şüphe duymuyorum. Yetkin olmayan kişilerce uygulanan hacamatın doğurduğu olumsuz sonuçlar, biomedikal dünyanın bu tedaviyi eleştirme fırsatını onlara sunmuştur. Tabii her zaman sadece tek bir neden yoktur ve gerçeğin tam olarak bilinmesi zordur. Fakat kesin olarak bildiğimiz şey şudur ki, bahsettiğimiz kahramanlar, eserlerinde

hacamatla beraber kupa çekme tedavisinden de bahsetmişler, onun da tıpkı hacamat gibi yetkin bir şekilde uygulanması gerektiğini vurgulamışlar ve tedavinin faydalarını dile getirmişlerdir.

⁷ Hastalarına kaldıramayacakları kadar sık aralıklarla hacamat uygulayan Amerika'lı tıp doktoru Benjamin Rush (1745- 1813) ve onun yolundan giden doktorların, hacamatın gözden düşmesinde etkili olduklarına hiç şüphe yoktur. Doktorunun aynı gün içinde çok fazla sayıda uyguladığı hacamattan yorgun düştüğü için, bu tedaviyi almaktan vazgeçen pek çok kişiden biri de George Washington'dır. Burada şu gerçeği görmeliyiz ki, Benjamin Rush ve onun etkin olduğu tıp camiasının haricinde, geleneksel ve halk tıp pratiklerinde hacamatın böyle yüksek dozda uygulandığına dair hiçbir bulgu yoktur. Bundan dolayı, modern biyomedikal tıbbın, 'Hele şükür ki, hacamat gibi uygulamalar bundan böyle bir norm değildir ' şeklinde açıklama yapması , ki geçmişe ait tıp uygulamalarının modern tıbbın gerisinde kalmalarına bizzat kendi camiaları sebep olmuştur , çok ironiktir.

⁸ Sir Arthur Keith, kupa çekme tedavisinin nasıl uygulandığına dâir ilk gözlemini, tıbbiyede henüz bir öğrenci olduğu 1886 yılında gerçekleştirmişti. Bu tarihte stajyerliğini tamamlama sürecinin gereği olarak, taşrada görev yapan bir hekimin vizitelerine eşlik ediyordu ve ikili bir gün lumbago krizi geçiren bir çiftçinin evine çağırılmışlardı. Hekim, hastayı dikkatle muayene ettikten sonra, sırtına 3 adet kupa yerleştirerek kupa çekme tedavisini uyguladı. Uygulama tamamlanıp kupalar kaldırılınca hastanın derhal kalkarak büyük bir sevinç içinde ağrıların tamamıyla yok olduğunu söylediğine şahit olmuştu. (Keith, 1950: 98) Bu gözlemine yazdığı eserde yer veren Sir Arthur Keith sözlerine şöyle devam eder :

' Büyük bir başarıyla uygulanan ve hastayı tedavi eden bu yöntemi, cerrahî hocam Profesör Ongston, hiçbir bilimsel temele dayanmadığını öne sürerek hor görmüştü. Hangi temele dayanırsa dayansın, arkadaşım Charlie Creig'in uyguladığı bu yöntem hastayı tedavi etmişti.' (Keith, 1950:99)

⁹ Dönemin profesyonel tıp dünyasının temsilcisi olan *The Lancet* dergisinin kendi kuruluş yılında Samuel Bayfield'in *Kupa Çekmenin Pratiği Üzerine Bilimsel Bir Çalışma (1823)* adlı eserine bir takdim yazısı yazması ve orada aşağıdaki ifadelerle onu övmesi gerçekten ironiktir.

' Kupa çekme sanatına muttali olanlardan hâlâ öğreneceğimiz çok şey var. ' *The Lancet*. 21 Aralık 1823

¹⁰ Cook' a göre; (1859: 73), hacamat tedavisi etkinliği bakımından gözden düşerken; kupa çekme tedavisi – özellikle ağrı ve tıkanıklık şikayetlerinde- uygulamanın hemen ardından getirdiği çok güçlü olumlu etki ve rahatlamaya rağmen, işlemin basitliği ve çabucak yapılabilmesinin takdiri bağlamında câmiada hak ettiği değeri görmemektedir.

Sözlerine şöyle devam eder : ‘ Bu kadar basit bir metotla bu kadar çabuk gelen lokal rahatlama, kupa çekmeye olan ilgiyi artıracaktır.’

¹¹ *Britanya Tıp Dergisi*’ ne gönderdiği kısa fakat aydınlatıcı bildiride (1924: 351) Fransız doktor A Valmyre şunları belirtmektedir : ‘ Fransa’da kupa çekme çok yaygın bir metottur. Her hastanın yanında kupa çekmeyi bilen biri mutlaka vardır. Bu uygulama için elimizde uygun kupalar yoksa, kalın bir bardağı, hardal ya da reçel kavanozlarını kullanırız. ‘

¹² Biomedikal tıbbın kupa çekme tedavisini tarihsel bir kalıntı gibi görüp,onu gözden çıkarmış olmasına rağmen, konvansiyonel uygulamada vakum kullanımı değişik şekillerde günümüzde de devam etmektedir. Bunlara vereceğimiz örnekler arasında mesela ; annelerin bebeklerinin emzirmek için kullandıkları süt pompası, ameliyathanede dış derideki yaralardan zehir ya da kan çıkarılması için uygulanan ‘kapalı emme’ teknikleri ve liposuction- vücuttan yağ aldırma- operasyonları aklımıza ilk gelenlerdir.

¹³ 2014 yılında Yunanistan’ın Mora Yarımadası’nda bulunan ve olimpiyat oyunlarının da doğduğu yer olan Olympia’ya gitmiştim. Bölgede dolaşp yerli halktan kupa çeken iki kişi ile görüşmenin yanı sıra Olympia Arkeoloji Müzesi’nde de birkaç saat geçirmiştim. Ne yazık ki, müzede tıp ve tedavi bilimine dâir bir şey bulamadım. Benzer durum, bu konuya dâir bir literatürü taradığımda da söz konusu olmuştu. Fakat bu, sakatlanmaların tedavisinde ve sporcuların performanslarını artırmada – tıpkı günümüzde olduğu gibi- kupa çekme tedavisinin uygulanmadığı anlamına gelmez. Bu kadar uzak bir geçmişte atletlere uygulanan tedavi yöntemlerine dâir bir kanıtımız olmasa da, onlara masaj uygulandığını ve besin değeri yüksek bir gıda rejimine tâbi tutulduklarını tahmin edebiliriz. Bu durum kupa çekme tedavisi için de neden söz konusu olmasın ?

Kaynakça

Bayfeld, Samuel (1839) *A Treatise on Practical Cupping*. Joseph Butler. London.

Cook, Francis (1859) *Remarks on Cupping*. Correspondence published in *The Lancet*, January 15. Volume 1. (ed. Thomas Wakely) George Coker. London.

Davis, Audrey and Appel, Toby (1979) *Bloodletting Instruments in the National Museum of History and Technology, Washington DC Smithsonian Studies in History and Technology*. Smithsonian Institution Press. USA

Grant, Edward (1981) *Much Ado about Nothing: Theories of Space and Vacuum from the Middle Ages to the Scientific Revolution*. Cambridge University Press. United Kingdom.

Hills, Monson (1832) *A Short Treatise on the Operation of Cupping* Metecalf. London

Household Medicine (1854) *Household Medicine, Surgery, Sick-Room Management and Diet for Invalids*. Wm. S. Orr & Co. London. (gbooks)

Kennedy, Charles (1826) *An Essay on Cupping*. Jackson. London.

Keith, Sir Arthur. (1959) *An Autobiography*. Philosophical Library. New York.

Knox, G. F. (1931) *The Art of Cupping; A brief history of its operation, its utility, minute rules for its performance. The Lancet (1830-31)*. Ed. Thomas Wakely. Vol.2. Mills, Jowlett and Mills. London.

Latham, Arthur and English, T. C. (eds) (1914) *A System of Treatment: in Four Volumes. Vol. 1. General Medicine and Surgery*. The MacMillan Company. Great Britain.

Mapleson, Thomas (1830) *A Treatise on the Art of Cupping*. John Wilson. London.

Nisbet, W. (1859) *Remarks on Cupping*. Correspondence published in *The Lancet*, January 8. Volume 1. (ed. Thomas Wakely) George Coker. London.

Roberts, J.H. (1932-3) *On Dry Cupping with cases*. Correspondence in *The Lancet* (ed. Thomas Wakely). Vol.1. Mills, Jowett and Mills. London.

Sargent, F.W (1862) *On Bandaging and other Operations of Minor Surgery*. Blanchard and Lea. Philadelphia.

Spink, M.S. and Lewis, G.L (1973) *Albacasis: On Surgery and Instruments*. The Wellcome Institute for the History of Medicine. Great Britain.

Uzel, 1992 *Cerrahiyetül Haniye*. Ankara.

Warden, Thomas. Correspondence in Wakely, Thomas (ed). (1958) *The Lancet. A Journal of British and Foreign Medicine, Physiology, Surgery, Chemistry, Criticism, Literature, and News*. Vol.11. George Coker. London.

Wand-Tetley, J.I. (1956). *Historical Methods of Counter-Irritation*. Rheumatology. Volume111(3). Oxford University Press. England.

Watts, George T. (1988) *Cupping Brings Back Memories – correspondence in The Lancet*, February, 1988.

Valmyre. A. (1924) *The British Medical Journal*. Feb. 23. London.

Willis, Evan (1989) *Medical Dominance*. Allen & Unwin. Sydney.

Görsel kaynaklar

1. Aldobrandino da Siena (d. 1287) Le regime du corps, British Library. From the Iconographic Collection: Wellcome Institute Library, London. Hard Copy Photograph. Ref: M0007010B00.

2. Early 14th century. Illustrated manuscript. Source: British Museum Manuscript 10, IV, fol 67b. Wellcome Institute Library. Ref: M0011187B00

3. Kişisel Koleksiyon. Photograph by Bruce Bentley.

4. Kişisel Koleksiyon. Photograph by Bruce Bentley.

5. Detail adapted and coloured. Etching by Giorgio Ghisi (?) c. 1540. Wellcome Institute Library, London. Hard Copy Photograph. Ref: M0011187B00.

6. Lechler (1565:228) Paracelsus, *Opus Chirurgicum*, Frankfurt. Artist: Jost Amman, c1565. Hard Copy Photograph. Ref: M0010164B00

7.Engraving by C. Luyken (?) Luiken Casper, 1672-1708.Wellcome Institute Library, London. Hard Copy Photograph. Ref: V0016800B00.

8. Spink, M.S. and Lewis, G.L (1973:671) *Albacasis: On Surgery and Instruments*. The Wellcome Institute for the History of Medicine. Great Britain.

9. Uzel, 1992: 164 *Cerrahiyetül Haniye* (Imperial Surgery)

10. Uzel, 1992: 164 *Cerrahiyetül Haniye* (Imperial Surgery)

11. Uzel, 1992: 164 *Cerrahiyetül Haniye* (Imperial Surgery)

12.Kişisel Koleksiyon. Photograph by Bruce Bentley.

13.Kişisel Koleksiyon. Photograph by Bruce Bentley.

14.Kişisel Koleksiyon. Photograph by Bruce Bentley.

15 Pierre Dionis, *Cours d'operations de chirurgie demontrees au Jardin Royal*, Paris, 1708. Photo courtesy of NLM. In Davis, Audrey and Appel, Toby (1979:76) *Bloodletting Instruments in the National. Museum of History and Technology*, Washington DC. Smithsonian Studies in History and Technology. Smithsonian Institution Press, USA.

16. Koelbing, Huldrych M. (1937) *Storia Della Therapia Medica: Momenti fondamentali*, 1937. Biba-Geigy Edizioni. Plate 27, conceived by Johann Alexander Brambilla, Vienna 1781.

17. Wellcome Institute Library, London. Hard Copy Photograph. Ref: M0019450B00. jhkl

18. Exhibit in the Sloan Collection (of medical instruments) at the Royal College of Physicians of London. Photograph by Bruce Bentley, 2000.

19. Wellcome Institute Library, London. Hard Copy Photograph. Ref: M0019451B00.

20. Exhibit at the Wellcome Medicine Exhibition, Science Museum, London. Photograph by Bruce Bentley, 2020.

21. Bayfeld, Samuel (1839) Fig 7 in *A Treatise on Practical Cupping*. Joseph Butler. London.

22. Wellcome Collection. Science Museum, London. Digital images. <https://wellcomecollection.org/works/dwsrqtb7>

23. Archives of the Natural History Museum, London. Photograph by Bruce Bentley, 1998.

24. Exhibit in the Sloan Collection (of medical instruments) at the Royal College of Physicians of London. Photograph by Bruce Bentley, 2000.

25. Kennedy, Charles ((1826) *An Essay on Cupping*. Jackson. London.

26. Drs Dessquelle et Niewenglowski (Drs/Authors/Eds) (1930:357) Dictionnaire Pratique DE Médecine et Hygiène. Librairie. Fig 577. Garnier Frères. Paris.

27. Wellcome institute Library, London.
Hard Copy Photograph. Ref: M0004778B00

28. Georgiou, Evangelia (2005) Acarnanian Astacus: new numistic evidence. XIII Congreso Internacional de Numismática, Madrid, ..., 2005 - mcu.es

29. Kişisel Koleksiyon. Photograph by Corinna Bentley

Bruce Bentley, kupa çekmeyi ilk olarak 1976-1981 yılları arasında Çin Tıbbı hakkında Tayvan'da yürüttüğü 5 yıllık doktora programı esnasında öğrenmiştir. Belirtilen tarihten itibaren dünyayı dolaşarak kupa çekme hakkında bilimsel çalışmalar gerçekleştirmektedir. Sağlık ve Hastalık Sosyolojisi alanında 'Şeref Payesi' derecesiyle doktora diplomasına sahiptir. Bunun yanı sıra ' *Tedavi Edici bir Teknoloji Olarak Kupa Çekme* ' adlı teziyle Sağlık Etütleri alanında master diplomasına ve Klinik Beslenme alanında da yüksek lisans diplomasına sahiptir. Tescilli bir akupunkturist ve Çin Tıbbı bitki uzmanı(herbalist) da olan **Bruce Bentley** Avustralya'lıdır Kupa çekme ve gua sha atelye çalışmaları düzenlemektedir ve Dünya Sağlık Örgütü'nün Geleneksel, Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Bölümü'nde editoryal danışmanlık yapmıştır.